

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТАЪЛИМ МУАССАСАСИДА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Суяров А.М.

*Чирчиқ давлат педагогика университети
“Мақтаб менежменти” кафедраси катта ўқитувчиси*

Таянч сўзлар: инновация, инновацион ёндашув, замонавий бошқарув, таълим-тарбия, иқтисодиёт тармоқлар, педагогик инновациялар, инновацион жараён, инновацион фаолият, тадбиркорлик, ишлаб чиқариш, компонентлар, потенциал.

Ключевые слова: инновации, инновационный подход, современный менеджмент, образование, отрасли экономики, педагогические инновации, инновационный процесс, инновационная деятельность, предпринимательство, производство, компоненты, потенциал.

Key words: innovation, innovative approach, modern management, education, economic sectors, pedagogical innovations, innovation process, innovation activity, entrepreneurship, production, components, potential.

Мамлакатимизда сўнгги йилларда таълим тизимининг барча босқичларини замонавий талаблар асосида ташкил этиш бўйича амалий ишлар ҳал қилувчи босқичга кирди. Президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек: “Фарзандларимиз мактабдан қанчалик билимли бўлиб чиқса, юқори технологияларга асосланган иқтисодиёт тармоқлари шунча тез ривожланади, кўплаб ижтимоий муаммоларни эчиш имкони туғилади. Шундай экан, Янги Ўзбекистон остонаси мактабдан бошланади десам, ўйлайманки, бутун халқимиз бу фикрни қўллаб-қувватлайди”. Бугунги ижтимоий ва иқтисодий шароитларда инновационлик асосан таълим фаолиятининг аниқ ва уйғун ҳолда ташкил этилишига боғлиқ бўлади. Мана шунга боғлиқ ҳолда бош рол энг аввало, ташкилот раҳбарига ажратилади, чунки, айнан унинг касбий ва шахсий сифати бутун таълим жараёни қанчалик самарали ташкил этилганлиги боғлиқ бўлади. Фақат таълим муассасаси раҳбари раҳбарликнинг тўғри фаолиятини танлаш орқали таълим муассасасидаги иннова-

цион жараёнларга самарали таъсир кўрсатиши мумкиндир. Бу борада мос ҳолдаги бошқарув фаолиятининг шакллантирилиши ҳисобига умумтаълим мактабининг барқарор инновацион ривожланишини таъминловчи бошқарув киши, жамият ва давлатнинг манфаатлари йўлида замонавий таълимни ривожлантиришнинг объектив эҳтиёжи бўлиб ҳисобланади.

Бунга таълим муассасасини ривожлантиришнинг стратегик мақсади сифатида унинг инновацион типдаги муассасага айлантирилишини, тактик мақсад сифатида эса шунга мос ҳолдаги бошқарув фаолиятини танлаб олиш йўли билан эришиш мумкин. Инновацион жараёнлар устидан самарали бошқарув энг аввало, муаммоларни ҳал қилиш методологиясининг асосланганлиги, методологик ёндашувнинг мослиги, яъни, бошқарув фаолияти тадқиқотнинг таянч тушунчалари, тамойиллари ва методлари жамланмаси сифатида мос ҳолдаги назарий-методологик асосда қурилиши билан белгиланади.

Мактабнинг инновацион ривожланишини бошқаришни такомиллаштириш учун энг аввало, “инновация”, “инновацион жараён”, “инновацион фаолият”, “инновацион салоҳият”, “инновацион ресурс” каби тушунчаларнинг моҳиятини англаб олиш лозим бўлади.

“Инновация” тушунчаси биринчи бор XIX асрда маданий антропология тадқиқотларида пайдо бўлди ва бунда у бир маданиятнинг иккинчи маданиятга айрим элементларнинг киритилишини англатар эди. Бундай ёндашув маданиятдаги ўзгаришларни вақт ва маконда турли хил тезликда борадиган диффузия жараёни сифатида олиб қаралар эди. Инновация одатда “нуқсон”, берилган этнос учун “универсал” бўлган нарсаларнинг бузилиши деб қабул қилинар эди. Анъаналардан ташқарига чикувчи нарса инновация бўлиб саналади ва бундай позиция бугунги кунларда ҳам ҳалигача кенг тарқалгандир.

Инновациялар муаммосини ишлаб чиқиш борасида ижтимоий-иқтисодий тадқиқотлар соҳасида катта тажриба тўплангандир. Турли хил олимлар бу тушунчани ўз тадқиқотларининг объекти ва предметдан келиб чиқиб талқин қиладилар. Инновацияларни тадбиркорлик руҳи билан мотивацияланган ишлаб чиқариш омилларининг илмий-ташқилий комбинацияси сифатида талқин қилиш мумкин. Инновацияларнинг ички мантиғида иқтисодий ривожланишни динамиклаштиришнинг янги ҳолати деб қараш мумкин.

“Таълимдаги инновациялар” ва “педагогик инновациялар” тушунчалари синонимлар сифатида педагогик инноватиканинг категория апаратига илмий жиҳатдан асосланиб, киритилди. Лекин, А.В.Хуторскийнинг таъ-

лимдаги инновацияларни учта – ижтимоий-иқтисодий, психологик-педагогик ва ташкилий-бошқарув жиҳатларидан олиб қараш мумкинлиги ҳақидаги фикри билан келишган ҳолда, биз педагогик инновациялар бу санаб ўтилганлар ичидан фақат иккинчи жиҳатига тегишли деб ҳисоблаймиз.

Умумтаълим муассасасидаги инновацион фаолият ҳам янги методлар, методикалар, воситалар, технологиялар, ўқув дастурлари ва шу кабиларнинг яратилишига, ҳам уларни ўзлаштириш, улардан фойдаланиш ва уларни тарқатишга йўналтирилади. Шунинг учун шартли равишда инновацион фаолиятнинг қуйидаги турларини ажратиб кўрсатиш мумкин:

1) таълим янгиликларини яратиш, ишлаб чиқиш бўйича фаолият (яратувчанлик ёки назарий);

2) таълим янгиликларини ўзлаштириш бўйича фаолият (прагматик);

3) таълим янгиликларидан фойдаланиш бўйича фаолият (амалий);

4) таълим янгиликларини тарқатиш бўйича фаолият (тарғиботчилик).

Инновацион фаолиятнинг ҳар бир тури инновацион жараённинг маълум бир босқичи билан боғланган. Инновацион фаолиятни агар янги воситанинг ўзлаштирилиши умумтаълим муассасасини ривожлантириш вазифаларини ҳал қилишга имкон берадиган бўлса, муваффақиятли деб ҳисобланиши лозим.

Лекин инновацион фаолиятни фақат умумтаълим муассасасини ривожлантириш бўйича фаолиятга боғланадиган бўлса, у ҳолда янгиликларнинг туғилиши, ишлаб чиқилиши, фойдаланилиши ва тарқатилишидаги ички таркибий қисмларни, айнан олганда эса таълим жараёнига шахсий қарашларнинг қайта ўзгартирилиши бўйича ички ишларни кўздан қочирамиз. Мана шундай ёндашув шуни билдирадики, исталган инновацион фаолият субъектлидир. Таълим муассасалари даражасида инновацион фаолиятнинг субъекти бўлиб педагогик жамоа саналади. инновацион фаолиятда кўп нарсалар унинг субъектларида у ёки бу типдаги кадрятлар, қарашлар, эътиқодлар, мотивлар ва манфаатларнинг жамланмаси мавжудлигига боғлиқ бўлади.

Инновациялар ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди, улар илмий изланишларнинг, айрим ўқитувчилар ва бутун жамоанинг илғор педагогик тажрибаларининг натижаси бўлиб ҳисобланади. Ҳозирги вақтларга келиб кўплаб таълим амалиётлари, шу жумладан умумтаълим мактабларидаги амалиётлар ҳам шу даражада мураккаблашиб кетиб, тез-тез турли хилдаги янгиликларга дуч келинмоқдаки, янгиликларни жорий қилиш ўтган даврлардагига қараганда стихияли тарзда амалга ошмай қолмоқда, оддийгинасига кўчириб қўя қолиш ўрнига эндиликда рационал бошқарувни талаб қилмоқда.

Мана шунга боғлиқ ҳолда ХХ аср охирларига келиб илм-фан ва амалиётнинг янги тармоғи – ижтимоий инновацияларни бошқариш юзага келди.

Бошқарув – бу барча субъектларнинг ташкилотнинг пайдо бўлиши, барқарорлашуви, оптимал амал қилиши ва албатта ривожланишини таъминловчи мақсадга қаратилган фаолиятдир. Мазкур таъриф иккита муҳим моментни қайд этади: биринчидан, исталган бошқарув мақсадга қаратилган фаолиятдир; иккинчидан, бошқарув қолган фаолият турларидан ўзининг мақсади билан фарқ қилади. Лекин бу таъриф ўзига хос фаолият сифатида бошқарувнинг мазмунидаги хусусиятларни тўла ёритиб беролмайди. Ҳозирги замон шароитларида мактабни бошқариш мураккаб жараён бўлиб, унинг таркибий қисмлари бўлиб мақсадлар ва вазифаларни танлаб олиш, ўқув-тарбиявий ишларнинг эришилган даражасини ўрганиб чиқиш ва таҳлил қилиш, ўқувчилар ва педагоглар жамоалари фаолиятини ташкил этиш, ўқитиш ва тарбиялаш даражасини ошириш учун оптимал йўللарни танлаб олиш кабилар ҳисобланади.

Мактабни бошқариш – бу ўқув фанларини чуқур ўрганиш, шахснинг ҳар томонлама ривожланиши ва касбни онгли равишда танлаб олишга тайёрлаш мақсадларида ўқув-тарбиявий жараёнларда ўқитувчилар ҳамда ўқувчиларнинг вақти ва кучларидан рационал фойдаланишга йўналтирилаётган мактаб маъмуриятининг илмий асосланган ҳаракатларидир. Бу масалаларнинг ҳал қилиниши мактаб раҳбари ва педагогларнинг илм-фан ва илғор тажрибаларнинг энг янги ютуқлардан, жамоадаги ўзаро муносабатлардан, педагоглар ва ўқувчиларнинг инновационлигидан ижодкорона фойдалана олиш маҳоратига боғлиқ бўлади. Умумтаълим мактабида инновацияларни бошқариш – бу ижодий инновацион фаолиятга қобил бўлган таълим субъектлари шахсининг оёққа туришларига йўналтирилаётган муносабатлар тизимининг тузилишидир.

Айни даврда умумтаълим муассасаларининг узлуксиз инновацион ривожланишини таъминловчи шарт-шароитларни назарий англаб етишга эҳтиёж ўсиб бормоқда. Бошқарув назариясининг ҳозирги замон ҳолати ташкилот ривожланишининг ижтимоий-инновацион ресурсларига – менежментнинг инсонга йўналтирилганлигига, кишиларда ўзаро ҳаракат қилишга қобилликнинг шакллантирилишига, уларнинг саъй-ҳаракатлари самарадорлигига диққатнинг қаратилиши билан тавсифланади.

Айнан бошқарув фаолияти умумтаълим муассасасининг ижтимоий ресурслари компонентлари (ташкилий, бошқарув ва инсон ресурслари) орасида нисбатан мустақил, ўзаро кам боғланган оптимал алоқаларнинг ўрнатилишига ва кейинчалик умумий мақсадлар, манфаатлар асосида унинг

қисмлари келишилган ва ўзаро боғланган яхлит, бутун тизим сифатида инновацион потенциалга айланишига ёрдам беради. Бундан ташқари, бошқарув фаолияти таълим муассасасини нисбатан тизим сифатида маълум бир бошқарув функцияларини бажаради:

- 1) унинг мувозанатини таъминлаб туришда муҳим рол ўйнайди;
- 2) таълим муассасасининг инновацион потенциалини долзарблаштиради.

Хулоса қилиб, шуни таъкидлаш лозимки: инновацион ёндашув асосида таълим муассасасида бошқарув фаолиятини ташкил этишда самарали бошқаришни амалга оширишни таъминловчи ва доимий такрорланувчи фаолият усуллари тизимидан иборат. Ҳар доим таълим муассасасида директорлари бошқариш қобилятини доимий равишда ўз устида мустақил излаиб, инновацион ёндашув асосида фаолият олиб бориши зарур.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сонли Фармони.
2. Ахлидинов Р.Ш. Мактабни бошқариш санъати. –Тошкент, Фан, 2006. –284 б
3. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. Ўқув қўлланма. –Тошкент: Ворис, 2006. –258 б.
4. Пўлатов Ш.П. Таълим менежменти, ёхуд таълим муассасасини илмий-методик бошқариш стратегияси. Ўқув-методик қўлланма. –Тошкент: Ёш куч, 2019. –582 б.
5. Ибрагимов Х., Абдуллаева Ш. Педагогика назарияси. – Т.: “Фан ва технология” нашриёти, 2008.
6. Р.Ж.Эшмухаммедов, А.А.Абдуқодиров, А.Х.Пардаев ”Директорнинг иш китоби”(амалий тавсиялар)-Т :2007.
7. Усаров Ж.Э. Ўқувчиларнинг малакасини шакллантириш Таълим самарадорлигини ошириш омили сифатида // Назарий ва амалий фан. - 2017. - Т. 53. - №. 9. - С. 79-82.

РЕЗЮМЕ

Мақолада инновацион ёндашув асосида таълим муассасасида бошқарув фаолиятини ташкил этиш шарт-шароитларини устувор йўналишлари тўғрисида фикр юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются приоритетные направления условий организации управленческой деятельности в образовательном учреждении на основе инновационного подхода.

SUMMARY

The article discusses the priority areas of the conditions for organizing management activities in an educational institution based on an innovative approach.